

Střež se!

Řeč 4. svatého otce našeho Basila Velikého

Přeložil. Jan Nepomuk František Desolda,

kněz řádu premonstrátského v Teplé, a prof. na gymn. Plzeňském.

Vyšlo v Blahověstu roku 1855 čísle 3., s. 168-180.

Roku 2015 k potěše a posile věřících a k 130 létům památky zesnutí velikého překladatele sv. Otců a buditele národa J. N. F. Desoldy připravil a s přihlédnutím k řeckému originálu upravil jer. Pavel Milko.

Dar mluvy udělil nám Stvořitel Bůh náš, bychom úmysly srdcí svých jedni druhým dávali najevo a přirozenou nám všem povahou sdíleli bližnímu z úkrytu srdce, jako z nějaké skrýše vyjímající myšlenky své. Neboť kdybychom byli nahou duší, přímo bychom myšlenkami navzájem rozmlouvali; — že ale pod rouškou tělesnou ukrytá duše myšlenky své spřádá, slov a jmen jí potřebí k objevení toho, co v hlubině své chová. Jakmile tedy v mysli naší nějaký významný pojem povstane, tu se ona ihned řečí, jako po lodičce nějaké nese, a pronikajíc vzduchem od mluvícího k slyšícím přechází, a když důkladného a tichého poklidu u nich nalezne, jako v prostranném a utěšeném přístavu v sluchu jejich se uhostí; když se jí ale jako hrubá nějaká bouře povstalý u posluchačů hluk na odpor postaví, pak se uprostřed vzduchu rozprchne a

roztrháš. Nuže tedy, připravte i vy tichostí svou přístup řeči mé! Snad se v ní něco najde, co byste si vzít a zachovat mohli k prospěchu svému.

Těžce pochopitelná řeč pravdy; snadno může minout nepozorné. Tak ji Duch Svátý zřídil, by stručná a krátká byla, i mnoho v mále zjevujíc, i krátkostí svou lehce v paměti se udržujíc. Neboť v tom záleží přirozená řeči dokonalost, aby ani nezřetelností nekryla to, co jevit má, ani nebyla rozvláčná a planá, marně se rozličnými věcmi potácejíc. Taková jest i právě čtený verš z knih Mojžišových, na nějž se jistě každý pozorný z vás pamatuje, leč by pro krátkost svou byl minul se se sluchem vaším. Zní pak čtení to takto: „*Střež se, ať snad nevyvstane v srdci tvém bezbožná myšlenka!*“¹

Jsme my lidé velmi nakloněni k hříchům vnitřním. Pročež i Stvořitel útroby srdcí našich, protože ví, že preveliká část hříchů povstává z žádostivosti vnitřní, nejpřísněji nám přikazuje čistotu v hlavní této duševní části (ἐν τῷ ἡγεμονικῷ καθαρότητα) naší. Neboť tuto část naší, v které nejsnadněji hřešíváme, tu on vši strážce nejvíce hodnou býti uznal. Neboť jako prozřetelní lékaři slabší stránku tělesnou předběžným napomínáním nemocných stráží; tak i nás všech pečlivý otec a opravdový duší našich lékař, tu stránku, kterou za nejkřehčí uznává, tím mocnější stráží si opatřil. Neboť skutky tělesné potřebují času, příležitosti, snažení, spolupráce a jiných průvodců; hnutí myslí ale děje se bez času, koná se bez práce, nastává bez příležitosti, — každé okamžení mu příhodným bývá.

Tak ještě i mnohý hrdec zakládaje si na své vážnosti, a tváří se, že je přísný (σωφροσύνης) uprostřed přátel a ctitelů, blahoslavících jej pro jeho ctnost, v tajném pohnutí srdce svého zabloudil myslí svou k místům hříšným. On patří obrazností na to, čeho si žádá, představuje si nějaké obcování neslušné, vypodobňuje si uvnitř rozkošné půvaby, a tak se v nitru svém dopouští hříchu nedosvěčitelného, neznámého všem, dokud nepřijde ten, který *vynese na světlo to, co je skryto ve tmě, a zjeví záměry srdcí.*² *Střež se, ať snad nevyvstane v srdci tvém bezbožná myšlenka.*³ Neboť kdo pohlédne okem na ženu, ku požádání jí, již cizoložil v srdci svém⁴. Vždyť od tělesných skutků mnozí upustí, kdo však vnitřně hřeší, rychlostí myšlenek hřích dokonává. Kde tak náhlý bývá pád, tu i

1 Dt 15, 9.

2 1K 4, 5.

3 Dt 15, 9.

4 Mt 5, 28.

rychlé strážce nám potřebí. Pročež se i Písmem tímto napomínáme: „*ať snad nevyvstane v srdci tvém bezbožná myšlenka.*“ Nuže, přikročme k samému řeči počátku!

Střež se! říká. Každý živočich má od vševládného Boha přirozený pud k zachování přirozené soustavy své. Kdo by pečlivě to pozorovat chtěl, shledal by, že větší počet nerozumných zvířat nevědomky v sobě odpor cítí proti věcem škodlivým; naopak opět přirozenou má žádost k užívání věcí prospěšných. Proto i nám na vzdělání Bůh tento velký příkaz dal, by totéž, což oněm z přirozené jim povahy prospívá, nám prospívalo pomocí rozumu, a čímž se nerozumná zvířata řídí nevědomky, týmž bychom se my k dokonalosti vedli duševní pečlivostí a stálou bedlivostí myslí, a přísnými jsouce strážci pudů nám Bohem vložených, varovali se jednak hříchu, jako nerozumní živochové se varují škodlivé potravu, dychtili pak po spravedlnosti, jak oni dychtí po živné pící. *Střež se* tedy, ať vždy škodlivých věcí rozeznat můžeš od prospěšných! Že pak je ale *střežení* dvojí, jedno, které tělesným očima k viditelným věcem směřuje, druhé, jež rozumnou duševní mohutností netělesné předměty pozoruje, nesmíme se domnívat, že se příkaz onen vztahuje toliko na činnost vnějšího zraku, čehož se nám ihned nemožnost toho ukáže. Neboť možno-li pak, aby někdo tělesným okem svým sebe samého celého spatřoval? Oko zajisté ani samo na sebe zřetele neobrací, ani k temeni hlavy se nepovznáší, ani znaku těla nezná, ani tváře, ani pořádku vnitřností v života hloubi. Je bezbožností ale, říkat, že příkazy Ducha Svatého jsou nemožné. Nezbývá tedy, leč o činnosti duševní rozuměti rozkaz ten. *Střež se* tedy znamená: patří na sebe ze všech stran, měj neustále otevřené duševní oko své k strážce nad sebou samým. „*Uprostřed osidel kráčíš,*⁵ skrytá osidla nepřítele tvého odevšad tě obklopují. Pozoruj vše, *ať se jako srna vystřiháš osidel, ať se uhneš jako pták teneta.*“⁶ Neboť srnu lapiti nelze v osidla pro její ostrost zraku ...; ptáče pak, jestli jen pozor dá, lehkou perutí svou daleko se vznese nad úklady ptáčníků. Viz tedy, by se co do bedlivé nad sebou strážce, neukázal být horším živočichů nerozumných, — a lapen osidly, nestal se kořistí ďáblou a nebyl uloven od něho a přilákán v úmysly jeho⁷.

Střež se, tj. ani toho, co tvého jest, ani jiných kolem věcí, nýbrž *střež sebe samého*, neboť něco jiného jsme my sami, a něco jiného to, co svým nazýváme, a něco jiného

5 Kaz 9, 20.

6 Př 6, 6.

7 Srv. 2Tm 2, 26.

věci kolem nás. My tedy jsme duše a mysl (νοῦς), jak totiž dle obrazu Stvořitelova učinění jsme, naše jest tělo a smyslové v něm věci. Kolem nás pak jsou majetek, umění a ostatní potřeby života. Co tedy říká Písmo? Nehleď si těla, a nepečuj jen o jeho dobro, o zdraví, o krásu, o požívání rozkoší a o dlouhý život; ani se nekoř majetku, slávě, moci; ani věci, sloužící k vezdejšímu životu tvému, nepovažuj za tak veliké, bys pečuje o ně, zanedbal hlavnější stránku života svého, nýbrž střež sebe *samého*, tj. duši svou. Tu šlechti, o tu pečuj, bys veškerou po nastalé nepravosti lpějící na ni skvrnu bedlivým střežením odstraňoval, všecku hříšnou nečistotu očišťoval, ji zdobil, pak šlechtil veškerou krásou, jež vyplývá z ctnosti. Taž se, kdo jsi, poznej svou přirozenost (γνώθι σεαυτοῦ τὴν φύσιν); a že dvojí jest život náš, jeden brzo pomíjející těla, druhý duši přirozený, nemající konce. *Střež tedy sebe samého*: ani na tom, co jest smrtelné, nelpi jako by věčným bylo, ani s tím, co věčné jest, neopovrhuj, jako by bylo pomíjející. Pohrdej tělem, neboť pomíjí; pečuj o duši, — věc nesmrtelnou. *Znej sebe samého* se vši možnou důkladností, ať umíš uděliti jedné i druhé části své to, což jim prospívá: tělu pokrm a oděv — duši pak zbožnost (δόγματα εὐσεβείας), chování ušlechtilé, cvičení ctnosti, napravení nepravosti. Ani nepřekrm těla, ani o množství jídel nepečuj, neboť poněvadž *tělo žádá proti duchu, duch pak proti tělu, a jedno druhému se protiví*⁸, hleď ať při péči o tělo, nepopustíš vlády nad sebou horší stránce své. Neboť jako zatížíš-li na vahách jednu miskou, stejnou měrou druhé ulehčíš; takové to jest i s duši a tělem; zatížení jednoho oslabuje nevyhnutelně druhé. Je-li tělo v dobrém bydlu a zatížené tukem, bývá nevyhnutelně mysl (τὸν νοῦν) slabá — nestatná k výkonům svým; když se ale duch má dobře a na výsostech se vznáší, vyplývá z toho, že ustrojení tělesné chudne.

Totéž tedy přikázání nemocným prospěšné jest, i zdravým dobře se hodí. Neboť v nemocích stonajícím lékařů přikazují, *střežit se* a zanedbat ničeho, co by sloužilo k uzdravení. Podobně i duchovní lékař náš, — rozum (λόγος), — duši zprzněnou hříchem tímto nepatrným lékem k úplnému zdraví přivádí. *Střež tedy sebe*, ať dle přestupku svého též přiměřeného léku užíváš. Je-li velký a těžký hřích tvůj, mnohého ti potřebí se vyznání, hořkých slz, stálého bdění, nepřetrženého postu. Lehkého a všedního dopustil-li ses poklesku, tomu přiměř i pokání. Jen střež se, ať rozeznáš zdraví

8 Ga 5, 17.

a nemoc duše své. Neboť mnozí pro přílišnou nepečlivost svou, ač velmi a těžce nemocní, právě ani to nevědí, že stonají.

Však i zdravým nemalého z přikázání tohoto se dostává prospěchu pro veškeré jednání jejich, tak že táž věc i nemocné uzdravuje i zdravé zdokonaluje. Neboť každý z nás, kdo vyučeni jsme slovem Božím, zastáváme jen povinnost ze všech nám skrze sv. evangelium přikázaných. Neboť ve velkém tomto domě Božím jsou nejen nádoby rozličné zlaté a stříbrné, dřevěné a hliněné, nýbrž i umění rozmanitá⁹. Neboť má dům Boží, *jenž jest Církev Boha živého*¹⁰, své lovčí, své vyslance, své stavitele, své rolníky, své pastýře, své zápasníky, své bojovníky. Všem těm svědčí krátké ono slovo, poukazující každému, jak na dokonalost skutku, tak na horlivost úmyslu: „*A já pošlu jim mnoho lovců, a lovit budou je na každé hoře*¹¹.“ Střež tedy bedlivě, ať tobě kořist neujde, nýbrž necháváš slovo pravdy rozprostřít co síť, k Spasiteli zase uvedeš ty, kteří nepravostí zdivočili. — Poslancem jsi. I buď podoben tomu, jenž se modlí: „*Řid' kroky mé!*“¹² Střež se, ať se neodchýlíš cesty, ať nezbloudíš ani na levo, ani na pravo; kráčeš cestou královskou! — Stavitel jsi? — Nuže, klad' pevně *základ víry, jenž jest Ježíš Kristus*; pak hled', jak *dále dům Boží na něm vzděláváš, totiž ani dřívím ani plevami, ani slámou*, — *nýbrž zlatem, stříbrem, drahým kamením*.¹³ — Pastýř hled', ať nepřestoupí ničeho, co k úřadu pastýřskému náleží. Což ale to jest? To, co zbloudilo, zpět uveď, — co raněného, obvaž, — co nemocného, uzdrav. — Rolník Páně okopávej neplodný strom fíkový a obkládej vším, co by mu pomáhalo k úrodnosti. — Bojovník Boží snášeš spolu nesnáze pro svaté evangelium¹⁴; bojuj boj krásný proti duchům nepravosti, proti vášním těla; oděj se veškerým oděním Božím, neplet' se v záležitosti života tohoto, ať se zalíbíš Tomu, který tě vyvolil k svému vojsku. Zápasník jsi-li, střež se, ať nepřestoupíš žádného jakéhokoliv pravidla v umění zápasnickém; neboť bude ověčen, pouze kdo řádně byl zápasil. Následuj Pavla i v běhu, i v zápasu, i v boji, a co pravý bojovník, oka z boje nespouštěj; kryj sobě zranitelné stránky předstřením rukou, a napnutým okem stále pozoruj protivníka svého. V běhu kupředu se nes; tak běž, bys dostihl cíle. V zápasu potýkej se s

9 1Tm 2, 20.

10 1Tm 3,15.

11 Jr 16, 16.

12 Ž 118, 133.

13 Srv. 1K 3, 11-12.

14 2Tm 1, 8.

neviditelnými protivníky svými¹⁵. Takového chce tebe po celý tvůj život mít slovo Boží, bys totiž ani neklesl, ani nedřímá, nýbrž bedlivě a bystře sám nad sebou panoval.

Nedostačil by mi ani den, kdybych projít měl veškeré povinnosti spolupracovníků v evangeliu Kristovu a moc příkazu onoho, jak dobře totiž svědčí všem. *Střež se!* — buď bystrým, rozvážlivým i přítomných věcí šetří, o budoucí pečuj. Ani s tím, co máš, lehkomyšlně neplýtvej, ani toho, čeho nemáš a snad ani mít nebudeš, užívat nedoufej, jako bys to již měl. Není-li pak to přirozená slabost jinošská, považovati věci doufané, jako bychom je již měli? Neboť mladíci, jak jen dost málo někdy prázdné chvíle anebo poklidu nočního nabudou, tu sobě tvořivají a malují obrazy nepodstatné, lehkou myslí na vše strany zabíhají; tu se nadějí vznešeného života stavu, lesklých svateb, hojné rodiny, dlouhého věku, cti ode všech jim vzdávané. A tu žádných mezi svým nadějím nekladou a zalétají hrdě k věcem, jež v tomto lidském životě nejvyššími nazýváme: — domy si staví velké a krásné, naplňují si je nábytkem rozmanitým, skupují si statky nesmírné na celém oboru zemském dle rozměru, kterého jim marnivá mysl jejich podává. Potom si opět výtěžek z nich ukládají v smýšlených zásobárnách. K tomu si přidávají stáda, služebnictvo nesčíslné, úřady v obci, knížetstva, vojvodstva, války, vítězoslávy i království samé. Když si pak to vše lichou obrazností vyčtou, tehdy v nemalé zpozditosti své již se domnívají, že požívali věcí doufaných, jako by je již nyní měli a jimi vládli. Zvláštní jest to slabost myslí lehkovážné a prázdné, bdějícím okem snít. Takovou tedy lehkou, nestálou mysl a roztouženost ducha Písmo sv. dusí a téměř uzdou krotí, rozkazujíc přísně a moudře řkouc: „*Sebe samého střež,*“ neslibuj si, čeho nemáš, nýbrž toho, co máš obraceje k prospěchu svému.

Tuším ale, že zákonodárce použil přikázání toho i proto, aby jiný ještě zlý návyk lidský vykořenil. Poněvadž totiž každému z nás snáze bývá, jinými se zanášet věcmi, než hledět sobě vlastních povinností, proto tedy, abychom chybě této nepodlehli, říká: „Přestaň zkoumat poklesky bližního, nedopouštěj myslí své slídit po slabosti cizí, nýbrž *sebe střež,* tak k zpytování sebe samého obracej duševní oko své. Neboť mnozí dle slova Páně pozorují třísku v oku bratra svého, trám pak v oku vlastním nevidí¹⁶. Neustaň tedy zkoumati sebe samého, zda v životě svém počínáš sobě dle přikázání Božího, však

15 Srv. 1Tm 1, 18; Ef. 6, 11; 2Tm 2, 4-5; Fp 3, 13; 1K 9, 24.

16 Mt 7, 3.

ani se neohlížej po činech cizích, zda by na někom něčeho k pokárání vynalezl, jako činil hrdý a chlubný farizej, který sebe samého pokládaje za spravedlivého, zlehčoval celníka¹⁷: nýbrž sebe samého souditi nepřestávej, zdali's nehřešil myšlenkami, zdali nepoklesl jazyk tvůj nad běh na zdravém rozvážení, zdali rukou svých nevztáhl k nějakému skutku nepředloženému. A nalezneš-li v životě svém mnohých hříchů (nalezneš jich ale jistě, jelikož jsi člověkem), tu říkej s celníkem: „*Bože, buď milostiv mně hříšnému!*“¹⁸“

Střež tedy sebe samého! To slovo ti prospěje, když se ti ve skvělých okolnostech dobře bude dařit, a život tvůj veskrz co po tiché řece poklidně ti plynouti bude; tu tě provodí co moudrý rádce, připomínaje ti všeobecné osudy lidské. Avšak i když budou všelike těžkosti doléhat na tebe, i tu ti snad právě za příhodné doby v srdci zazní, by se ani hrdostí k pyšné chlubitosti nevypnul, ani zoufalostí nešlechtné malomyslnosti nepodlehl. Bohatstvím se vynášíš? Na rod si velké věci zakládáš? Vlastí se vychloubáš a krásou tělesnou a ctí vzdávanou tobě na vše strany? *Střež sebe samého*, žes smrtelným, *prach že jsi a v prach se obrátíš*¹⁹. Ohlédni se kolem po těch, kteří byly před tebou v podobných hodnostech. Kde jsou mužové, kteří v nejvyšších obci úřadech se skvěli? Kde nepřemožitelní řečníci? Kde ti, kteří slavné sbory řídili? Kde skvělí jezdci, vévodové, velmoži, panovníci? Není-li vše jen prach? Není-li vše jen bajka? Nespočívá-li veškerá sláva celého jejich života v některých kostech? Nakloň zraku svého v hroby a viz, budeš-li moci rozeznati, kdo tu sluhou a kdo pánem, — kdo žebrákem a kdo boháčem? Rozeznej tu, můžeš-li, otroka a krále, reka a zbabělce, krásného a nesličného. Pamětliv tedy své přirozenosti, nikdy se vynášet nebudeš; té ale budeš pamětliv, pokud sebe samého strážit budeš.

Jsi opět sprostým, neslavným, chudým mezi chudými, beze statku, bez domova, nemocným, nuzným, ani denní potřeby nemaje, strachem se chvěješ před mocnými, všech se bojíš pro opovržený stav svůj? Neboť chudý, říká Písmo, sklíčen bývá domluvou²⁰. Však ale ani takto si nezoufej, ani nepozbývej veškeré naděje, že ničeho nemáš, čeho si člověk v tomto životě žádá; nýbrž povznes duši svou k darům, tobě z

17 Lk 8, 11.

18 Lk 18, 13.

19 Gn 3, 19.

20 Př 13, 8.

části již od Boha uděleným, z části pak dle slibu jeho ti pro budoucnost uschovaným. Nejprve tedy hled', žes člověk, jediný to živočich, dle obrazu Božího stvořený. Cožpak ti toto nedostačuje k spokojenosti nemalé, bedlivě-li to povážíš, žes stvořen rukou Boha všetvůrce? Že ale dle obrazu Stvořitele svého stvořen jsi, můžeš i životem svatě zřízeným stejné s anděly důstojnosti dosáhnouti. Duši obdržels rozumnou, kterou i Boha poznáváš, přirozenou všech věcí povahu myslí uchopuješ, a tak nabýváš nejsladšího ovoce moudrosti. Veškerá zvířata, krotká i divoká, veškerá ve vodě bydlící, veškerá, která létají povětřím tímto, slouží ti a poddaná jsou tobě. Což jsi snad nevyalezl umění? Nevystavěl sobě měst? Nejsou ti dostupné vodopusty mořské skrze rozum tvůj? Nevymyslí-li sis vše co se ti hodí, buď k potřebě buď k nádheře? Neslouží-li i země i moře životu tvému? Neukazují snad tobě povětří i nebesa i dráhy hvězdné věčný směr a řád svůj? Co pozbýváš myslí, že nemáš koně zlatouzdného? Však máš slunce bystrým během po celý den svítící tobě; jako pochodeň nejskvělejší. Nemáš lesklého ani stříbra, ani zlata; máš ale měsíc, třpytící se světlem tisíckrát lesklejším. Nevystupuješ si na vůz zlatem vykládaný; ale máš nohy pevně a přirozeně tě nesoucí. Proč tedy blahoslavíš ty, kteří plný měsíc mají a potřebují cizích noh k cestám svým. Neléháš na loži vykládaném slonovou kostí; máš ale zemi nad slonové kosti skvostnější a sladkého na ní požíváš odpočinku a čerstvého spánku, prost jsa všech starostí. Neleháš pod stropem zlateným, klenou se ale nad hlavou tvou nebesa, třpytící se nevýslovnými hvězd paprsky. To vše ale jsou jen přednosti a výhody prostě lidské; máš ale i ještě větších. Pro tebe Bůh mezi lidmi, Ducha Svatého rozdělení²¹, zrušení smrti, naděje zmrtevýchvstání, příkázání Boží zdokonalující život tvůj, cesta k Bohu příkázáními tě vedoucí, království nebeské ti přichystané, koruny spravedlivé ti připravené, když jen snažně se přičiniš o ctnost.

Budeš-li střežit sebe samého, toto vše a mnohem více kolem sebe shledáš; i požívat budeš moci věci tobě propůjčených a nebudeš malomyslným pro to, čeho se ti nedostává. Budeš-li mít ten zákon stále na očích, velmi ti pomůže. Rozum tvůj například přemohla zlost a hněv tě k neslušným slovům a k divokému, litému jednání uchvacuje; *střežíš-li* sebe, ukrotíš vášeň svou jako bujného bezuzdného koně, a

21 Žd 2,4.

podmaníš ji bičem rozumu. Udržíš na uzdě i jazyk, a rukám svým nedáš ublížit tomu, který tě rozhněval. — Jindy nepořádné žádosti, co ostnem bodají duši tvou, a k nezřízeným — k oplzlým vášním tě pohánějí. Střežíš-li tehdy sebe a připomínáš si, že to, co se ti nyní sladkým být zdá, hořký konec vezme, a že rozkošný pocit, který na okamžik pocítuje tělo naše, zplodí červa jedovatého, jenž nikdy neumíraje, věčně nás hlodat bude v pekle, a že palčivost smyslná matkou se stane ohně věčného: tu plaše prchnou ihned všeliké smyslné rozkoše, a podivuhodný jakýsi klid a pokoj nastane v duši tvé, jako když v přítomnosti počestné hospodyně utichne hluk děvek nemravných, *Střež se* tedy, a poznej, že jedna část duše naší jest rozumná a duchovní, druhá pak vášnivá a nerozumná; oné <vyšší> dle přirozeného práva náleží vládnout, té <nižší> pak poslouchat a podrobit se rozumu. Nikdy tedy nedopouštěj, aby rozum tvůj přemožen otrokem se stal vášní; ani pak nedovoluj, aby vášně se vypjaly nad rozum a osvojily si vládu nad duší. Dokonalé poznání, sebe samého bude ti vůbec jistým vůdcem k poznání Boha. Neboť budeš-li strážit sebe, nebudeš mít zapotřebí v pořádku všehomíra stopovat Stvořitele, nýbrž v sobě samém, jako v malém a stručném kosmu, shledáš moudrost Tvůrce svého. Poznávej, že Bůh je netělesný, z toho že i netělesná v tobě duše přebývá, neomezená místem. Že i duch (νοῦς) tvůj původně na žádné místo se neomezuje, nýbrž jen pro své těsné s tělem spojení v místě jistém se nachází. Když jsi poznal duši svou, věř, že Bůh je neviditelný, poněvadž ani jí tělesnými očima pozorovat nelze. Neboť se nedá malovati, ani vypočítati, ani jiným tělesným znamením pojmouti, nýbrž jedině z činností svých se poznává (ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζεται μόνον)²². Tak tedy ani Boha zrakem tělesným poznati neusiluj, nýbrž s myšlením víru spoj a myslí jej nahlédnout hled. Obdivuj umělého Tvůrce, jenž

22 Toto místo ukazuje, že již kappadočané a jmenovitě Basil Veliký systematicky pracuje s energiemi, které jsou poznatelné, proti podstatě, která poznatelná není. Dle Basila se toto netýká pouze Boha, protože si myslí, že nejsme schopni poznat podstatu všech stvořených věcí. Jako příklad nepoznatelné stvořené podstaty uvádí například slunce a hvězdy nebo člověka: „Znám Timothea i neznám, ale nikoli stejným způsobem a v témže ohledu. Není tomu tak, že ho znám z ohledu, z něhož ho neznám. Znám ho podle rozlišujících znaků a ostatních vlastností, ale neznám jeho podstatu. Podle téhož argumentu dokonce znám a neznám i sám sebe. Víím totiž, kdo jsem, ale i nevím, neboť neznám svou podstatu (Ἐγὼ δὲ καὶ οἶδα Τιμόθεον, καὶ οὐκ οἶδα ὃ οὐ μὴν κατὰ ταῦτόν καὶ ἐν τῷ αὐτῷ. Οὐ γὰρ καθ' ὃ οἶδα, κατὰ τοῦτο καὶ οὐκ οἶδα ἄλλα κατ' ἄλλο μὲν οἶδα, κατ' ἄλλο δὲ ἀγνοῶ. Οἶδα μὲν γὰρ αὐτόν κατὰ τὸν χαρακτήρα καὶ τὰ λοιπὰ ἰδιώματα, ἀγνοῶ δὲ αὐτοῦ τὴν οὐσίαν. Ἐπεὶ καὶ ἑμαυτὸν οὕτω τοῦτω τῷ λόγῳ καὶ οἶδα καὶ ἀγνοῶ. Οἶδα μὲν γὰρ ἑμαυτὸν ὅστις εἰμί, οὐκ οἶδα δὲ καθὸ τὴν οὐσίαν μου ἀγνοῶ). Basil Veliký, *Ep.* 235,2.“ Srv. P. Milko, 234. list sv. Basila Velikého, *Parrésia, Revue pro východní křesťanství*, 8 (2014), s. 455-469.

mohutnost duše tvé tak s tělem spojil, že až k nejzazším mezem jeho dosahujíc údy nejvzdálenější v jedno slučuje a spojuje. Pozoruj jaké moci dodává duše tělu, a jaký tělo v duši působí soucit; jak tělo od duše nabývá života, duše pak tělu všeliké bolesti sděluje; jakých má duše schránek pro umění, tak že pojmy prvnější nebývají zahlazeny pojmy pozdějšími, nýbrž nesmíšené a krásně uspořádané se chovají v paměti, v hlavní této části duše, jako v železném sloupu vryté; jak potom dole, když k vášním tělesným se sníží, původní své krásy a ušlechtilosti pozbývá i jak opět, když se od nešvar a nepravosti očistí, ctnostmi podobnou se stává Tvůrci svému.

Když jsi duši svou ohledal, patří též, chceš-li, na uspořádanost těla, i obdivuj, jak příhodný příbytek rozumné duši vytvořil arciumělec onen. Vzpřímeného postavil člověka jediného mezi všemi živými tvory, abys již i z podoby této poznal, že život tvůj z vyššího rodu pochází. Neboť čtvernožci vesměs k zemi hledí a k břichu se kloní; člověku ale otevírá se pohled k nebesům, aby nesloužil břichu a podlejším ještě vášním, nýbrž veskrze směřoval a nesl se k výsosem. Tu je umístěn zrak, sluch, čich, chuť, — všechny vedle sebe, i ač takto v jedno místo směstnány jsou, žádný sousedu svému není na překážku. Oči nejvýše hlídku obdržely, by jim nevadila žádná jiná tělesná částka, nýbrž by pod lehounkou klapek schránkou z nejvyššího místa hleděly. Potom jest sluch, jenž nemá otvoru, nýbrž kotoučovitou drahou ze vzduchu v sebe pojímá hlas. I to důkazem moudrosti svrchované, poněvadž takto hlas sice bez obtíže pronikne, ba tím více zazní, v záhybech se odrážející, ale nic zvenčí zapadnout a smyslu tomu uškodit nemůže. Pozoruj pak též přirozenou povahu jazyka, jak jest jemný a ohybný a schopen rozmanitým hnutím svým dostačit veškeré potřebě řeči. Zuby spolu i nástroje hlasné silnou jazyku ohradu dávají, spolu pak i k trávení slouží, jedni krajní, druzi třenová. A tak, když vše náležitě projdeš a zvažíš, seznáš ústroj dýchání v plicích, schránku tepla v srdci, údy zaživací, cévy krevní; v tom všem ale uzříš nevyzpytatelnou moudrost Stvořitele svého, že sám s prorokem zvoláš: „*Jak podivné jest poznání tebe ze mne*²³!“ *Střež tedy sebe samého, bys hleděl na Boha, jemuž budiž sláva a moc na věky věků. Amen.*

23 Ž 138, 6 LXX.